

МР «Горный улус» Республики Саха (Якутия)

МБОУ «Джикимдинская СОШ им. Софр.П.Данилова»

«Рассмотрено» на заседании МО учителей начальных классов протокол № _____ от _____ руководитель МО: _____ (Григорьева Н.В.) «___» _____ 2021 год	«Согласовано» Заместитель директора по УР: _____ (Кузьмина Е.М.) «___» _____ 2021 год	«Утверждаю» Приказ № _____ от _____ Директор МБОУ «Джикимдинская СОШ им.Софр.П. Данилова»: _____ (Саввин А.А) «___» _____ 2021 год
--	---	--

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

урока Духовности

«Саха – Айыы кийитэ»

Уровень образования: 7 класс

Количество часов: 35

Учитель: Прокопьева Евдокия Васильевна

Программа разработана на основе авторских программ Надежды Михайловны Николаевой и Анны Прокопьевны Деляевой, 2012 г.

Дикимдя 2021

Быһаары сурук

7 кылааска Духуобунас уроуктарын быһаары, сүннүүнэн, методист – учуутал, саха итэҕэлин чинчийээччи Василий Романович Ларионов «Саха – Айыы киһитэ» диэн 1998 сыллаахха бэчээттэммит үлэтигэр (көмө кинигэтигэр) толору олобулар. Бу духуобунас уроугун биер сүрүн хайысхатын үрдүк таһымна таһааран үөрэтиигэ олук уурар аналлаах торум быһыытынан тангылынна. Көмө кинигэ саха киһитин, оҕотун личноһун сайыннарар педагогика (методика) бастакы барылын быһыытынан оноһуллубута. Онон үөрэнээччи 5-6 кылааска Саха киһитин төрдүн – ууһун, дьылбатын, төрүт духуобунай култууратын – Айыы үөрэҕин, саха Ньургун Айыы уолун уонна саха кэрэ Айыы кыһын туһунан төрүт өйдөбүллэри диринэтэн үөрэтэригэр олук уурулар. Оҕолор бу саастарыгар үй – санаа, эт – хаан өттүнэн уларыыларыгар бу ис хоһоонунан толору сөптөөх хайысханан буолара өйдөнөр.

6 кылаастар үөрэнэр кинигэлэрэ - Сергина Е.С. Айылгы аартыга. 6 кылааска үөрэнэр кинигэ – 2-с тахсыыта. Дьокуускай. Бичик, 2014 2012 уонна 2013 сыллар Горнай улуугар Духуобунас сылларынан биллэриллибиттэрэ. Бу улахан суолталаах тэрээһин. Ол аата, биһиги, улууспутугар Духуобунас туругураһын туһугар үлэлэһиэхтээхпит.

Духуобунас сайдыы мунутуур чыпчаала. Духуобунаһа суох сайдыы суох. Онтон духуобунас үнүгэс тардар, чэчирии сайдар уйата дьэ – кэргэн, атыннык эттэххэ, итэҕэлэ суох норуот эстэр, симэлийэр дьылҕалаах.

Саха тыла – норуот баайа. Омук дьылбатын быһаарар бэрт дирин силистээх – мутуктаах тыын боппурус – тыл буолар. Норуот итэҕэлэ киһитигэр – хааныгар төрөөбүт тылынан эрэ кириэр уонна инэр айылҕалаах. Хайа да омук бэйэтин итэҕэлин атын омук тылынан ылыммат. Онон тыл диэн омук эстибэтигэр эрэ буолбакка, кини майгы – сигили, сир – туом (духуобунай), өй – санаа, билии – көрүү өттүнэн сайдарыгар аан бастаан тыын суолталаах боппурус буолар. Саха тыла олус баай: айылҕаны, сир – туому, үлэни – хамнаһы кытта сибээстээх буолан, онно эбии олонхо, тойук, оһуохай тыллара, араас тэннээһин, дьүһүннээһин тыллара кизгэтэннэр, киһи иһиттэр – истэ олоруох курдук уонна сахан тылынан киэн туттуох санаан кириэр. Кырдык да, итинник баай тыл омукка буолуо.

Кэпсиер уонна истэр култуура диэн баар. Бу эмиэ духуобунас биер көрүнэ. Истии култууратыгар кириэр ыччаты духуобунаһа үөрэтии. Ол аата болҕойон истии, киһи кэпсиерин тулуйан истии буолар. Маннык култууралаах киһи хайдах духуобунай баайа суох буолуой.

Ол иһин бу программа **сүрүн тосхолунан** буолар ыччакка духуобунай баайы инэрии, кэпсиер уонна истэр култууратын сайыннарыы, саха народнай поэта Семен Данилов айымньыларын нөнүө олоххо духуобунай сыаннастары үөрэтии.

Ол курдук, “Духуобунай култуура”, «Кэпсиер уонна истэр култуура», «Семен Данилов ыччакка анаабыт кэс тыла» диэн үс хайысханы тутуһан оноһулунна. Бу уроуктарга Духуобунас түсчүттэрэ, «Ытык сүбэ» түмсүү чилиэттэрэ, музей үлэһиттэрэ, библиотека үлэһиттэрэ, нэһилиэк общественной түмсүүлэрэ кыттыыны ылыахтаахтар.

Кеннерен биэри

Духуобунас уроуга 2021 -2022 уерэх дьылыгар 35 чаас керуллэр. 1 чаас кетер (быраабыннык кун) - олунньу 23 кунэ

Халандаарынан, тиэмэнэн быланнаны. 7 кылаас

№ ур.	Тубумэх	Уруок тиэмэтэ	Чаас ахсаана	Буолар кунэ	
				былаанынан	дьингнээбэ
1	Олох – дьаһах культурата. Сиэрдээх билиилэр	Күнү – дьылы аабы	1	06.09.	
2		Күнү – дьылы билгэлээһин	1	13.09.	
3		Сахалы кээмэйдэр	1	20.09.	
4		Сахалы эмтээһин	1	27.09	
5		Сахаҕа дьүүл – куолу суолтата	1	04.10	
6	Саха итэҕэлэ. Сир – туом, үгэс	Саха киһи туһунан өйдөбүлэ	1	11.10	
7		Өбүгэ итэҕэлигэр үөр өйдөбүлэ	1	18.10	
8		Киһи дьылҕатын туһунан өйдөбүл	1	25.10	
9		Куккун куоттарыма, сүргүн сүтэримэ	1	08.11	
10	Историческай көрүү	Дьүлэй Бүөкээн	1	15.11	
11		Петр Аммосович Охлопков – Наара Суох	1	22.11	
12		Саха бөлүһүөгэ Н.М.Попов–Иирбит Ньукуус	1	29.11	
13		Алексей Аржаков – Сэһэн Ардыкыап	1	06.12	
14	Сахалы культура билинни сайдьыта	Олонхо үйэлэр кирбиилэригэр	1	13.12	
15		Тимофей Степанов олонхо ойууһута	1	20.12	
16		Оһуокай тиллиитэ	1	27.12.	
17		Оһуокай ытыллар үгэһэ	1	10.01	
18		«Оһуокай» түмсүү	1	17.01	
19		Куорунай оһуохайдытара	1	24.01	
20		Сергей Афанасьевич Зверев – Кыыл Уола	1	31.01	
21		Варганнай музыка сайдыта	1	07.02	
22		Лука Николаевич Турнин	1	14.02	
23		Иван Егорович Алексеев – Хомус Уйбаан	1	21.02	

		айымньыта			
24		«Алгыс» ансамбль	1	28.02	
25	Хотугу омуктар билинни суруйааччылары	Эбээн суруйааччылары	1	07.03	
26		Андрей Кривошапкин алыптаах айымньылары	1	14.03	
27		Варвара Григорьевна Белолобская – Аркук	1	21.03	
28		Евдокия Николаевна Бокова	1	04.04	
29		Николай Романович Калитин	1	11.04	
30		Галина Ивановна Варламова – Кэптукэ	1	18.04	
31		Юкагир суруйааччылары	1	25.04	
32		Гырголь Пура	1	16.05	
33		Бэрэбиэргэли р улэ	1	23.05	
34		Гаврил Николаевич Курилов – Улуро – Адо Түмүктүүр уроок	1	30.05	

Туһаныллар литература

- Сергина Е.С. Айылгы аартыга. 6 кылааска үөрэнэр кинигэ – 2-с тахсыыта. Дьокуускай. Бичик, 2014
- Ларионов В.Р. Саха – Айыы кинигэ. – Дьокуускай, Кудук, 1998
- Ксенофонтов Г.В. Ураанхай сахалар
- Эргис Г.У. Исторические предания и рассказы якутов
- Афанасьев Л.А. – Тэрис, Павлов А.Н. – Дабыл айыы үөрэбэр сыһыаннаах кинигэлэрэ, үлэлэрэ
- Захарова Д. Сизэр – туом алгыстара
- Тэрис. Айыы үөрэхэ – Дьокуускай, 1993
- Баишев И.Г. Айыы тыына – Дьокуускай, 1993